

Elaine mot Goliat

Inför skranket: Essunga kommun. Mål: Kommunens ansvar enligt Socialtjänstlagen. Eller snarare: Vad skiljer lagen från den gamla fattigvården?

Text: Jörgen Knudtson | Bild: Bibbie Friman | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 2 2010](#)

– Det är samhället som har skapat mig, säger Elaine Hansson ofta, ofta. Där några skulle höra aggressivitet i rösten uppfattar jag mera sorg. Frågan är vilket ansvar detta samhälle vill ta för henne. Eller: Vad har samhället fått för de pengar som lagts ner på henne under femtio år? "Inte mycket" säger Elaine och objektivt sett är det sant.

Men tingsrätten tyckte att kommunen gjorde "vad som rimligen kunde krävas". Elaine förlorade – igen!

Formellt är det en liten kommun, Essunga, i Västergötland, som ställdes inför skranket och målet rörde deras ansvar enligt Socialtjänstlagen. Men egentligen är det hela den svenska missbrukarvården det handlar om, menar Elaine.

Elaines ärende är ganska typiskt, menar Sven-Axel Månsson, professor i socialt arbete och en av de personligheter som Elaine förmått mobilisera till sitt stöd. Men hon är unik genom att hon inte har dukat under.

Professor Månsson är besviken över tingsrättens dom som inte behandlar kärnfrågan om vad som skiljer Socialtjänstlagen från den gamla fattigvården.

Den del av hennes historia som tingsrätten i Lidköping hade att behandla är en dragkamp mellan en svårt sargad människa och en socialtjänst med begränsad erfarenhet och enbart ekonomiskt tänk. De har trots detta betalat ut hundratusentals kronor – utan plan eller mål. Och även inom socialtjänsten gäller att utan mål kommer man ingenstans. I stället har båda parter bränts ut och förlorat.

Elaine togs om hand av samhället första gången när hon var två år. Sedan följde barnhem, sommarhem, thinner, fosterfamiljer, hasch, ungdomshem, amfetamin och LVU-vård. Familjen var dysfunktionell: mamma med nervproblem, misshandlande styvfar och både fysiskt och psykiskt funktionshindrad halvbror. Det syns på Elaine att hon varit missbrukare.

Men hon ville något och tog sig ur drogberoendet. Då var hon 18, men vid 27 blev hon förtidspensionär till följd av missbruket och viss borderlineproblematik. Med hjälp av två engagerade socialarbetare i Göteborg lyckades hon – via länsrätten – få kommunens hjälp med skuldsanering. 1989 var hon 31 år, fri från droger och nästan fri från skulder, köpte litet hus och häst och skulle börja ett nytt liv på landet.

Det började bra. Men efter ett knappt år kom en elräkning för det dåligt isolerade huset i skogen – drygt 8 000 kronor. Hon ber socialen i den nya kommunen om hjälp. Hon berättar om sin bakgrund och ber Essunga ta kontakt med hennes gamla socialkontor i Kortedala i Göteborg. Det gör kommunen aldrig under de femton år som konflikten trappas upp mellan Elaine och socialtjänsten i Essunga.

I stället räknar tjänstemannen på sin räknesnurra och konstaterar att Elaines förtidspension "ligger över norm" – alltså inga pengar till elräkningen. Vid det andra besöket en vecka senare fick hon ändå 546 kronor till mat. På den vägen förblev det. Några hundringar åt gången till mat, runt en tusenlapp totalt 1990 och likadant 1991. Gång på gång sägs enligt journalen att hon inte ska få mer. Så står det fast det är ju inte sant, för nu var bollen i rullning och Elaines ekonomi försämrades medan hennes liv blev alltmer kaotiskt.

Alltså får hon pengar av olika anledningar många gånger till men bara punktinsatser. Kommunen slängde till henne "gottepåsar" skrev en av kommunen anlita utredare som efter tolv år försökte bringa reda i ärendet. Själv började hon både dricka och slösa pengar på tröstköpande.

Skattebetalarna i Essunga borde dock fråga sina politiker vad

de ville med Elaine för "gottepåsarna" blev till slut rejält dyra. Kommunens utbetalningar per år steg till tiotusenkronorsnivåer. Toppåret 2001 fick hon enligt socialchefens redovisning över 81 000 kronor.

Att följa allt som hänt är nästan ogörligt, för en mera rörig akt än den i Essunga har jag aldrig stött på. Men enligt mina beräkningar bör hon ha kostat mellan 350 000 och 400 000 kronor under de femton åren från 1990 till 2005 när Elaine till slut själv bröt kontakten med Essunga kommun.

I "gottepåsarna" fanns periodvis även resor till kurator i Göteborg och till skinsömnadskurs. Sådant vill hon jobba med men hon fullföljde inte kurserna. Sådana exempel använde Essunga i rättegången för att visa att man försökt rehabilitera Elaine. Men det var punktinsatser utan röd tråd, utan uttalat mål och utan uppföljning, noterade länsstyrelsen 1999 och 2001.

Genom hela historien går elräkningarna. Den sista blir till rena sandlådekriget mellan socialtjänstemännen och Elaine. Socialnämnden beslutar att betala hennes el i sex månader "för att hon ska komma till rätta med sin ekonomi". Eftersom den nu är totalt raserad med stora skulder hos både inkassoföretag och kronofogde frågar Elaine hur det ska lösa hennes problem. Detta väljer kommunen att uppfatta som att hon tackar nej till hjälpen. När hon lämnar in ett kravbrev får hon veta att detta inte räknas som en formell ansökan om hjälp. I oktober (!) stängs elen av trots att kommunen vet att Elaines då dementa mamma och handikappade halvbror ska tillbringa julen hos henne. En väninna går till slut i borgen och elen kopplas på igen i mitten av december.

Efter precis ett år, säger länsstyrelsen att kommunen inte kan ta tillbaka ett beslut som är positivt för den enskilde medborgaren. När elbolaget fick sina pengar hade kommunens kostnad stigit med ränta och inkassokostnader från 10 000 kronor till över 15 000. Helt i onödan.

Där slutar Elaines journal. Hon avbröt alla kontakter med

kommunen. Arv och lån har fått det dagliga att fungera och i domen vänds det mot henne att hon nu tycks klara sig. Till skulderna som i rättegången angavs till mellan 200 000 och 300 000 kronor läggs nu 115 000 kronor som hon blir skyldig kommunen eftersom hon förlorade målet. Hon räknar inte med att någonsin kunna betala.

Men målet i tingsrätten – och den här artikeln – skulle ju inte handla om pengabidrag hit eller dit utan om vad Socialtjänstlagen kräver av planering.

Vilken chans fick egentligen Elaine att rehabiliteras och utveckla sina resurser som Socialtjänstlagens säger att insatserna ska syfta till?

– Jag ville bara få hjälp att få in foten i samhället som alla andra. Så uttrycker hon det själv. I politiskt språkbruk heter det nu att Elaine "skulle komma ur utanförskapet". Hon var 18 år när hon tog sig ur drogberoendet, 27 när hon fick förtidspension, 52 i dag. Hennes chans att ta sig ur utanförskapet har minskat, trots att Elaine enligt både kommunen, länsstyrelsen och andra som mött henne är en mycket stark person. "Reflekterande, klok och välformulerad" säger hennes stöttepelare professor Månsson i en tv-intervju. "Misslyckad, inget självförtroende, kan inget, är inget" säger hon själv i samma tv-inslag.

Första gången hon mötte politikerna i socialnämnden i Essunga ska en av ledamöterna ha sagt att hon var för ung för förtidspension, att hon borde flytta tillbaka till Göteborg och skaffa sig ett jobb. Elaine uppfattade det som att de bara ville bli av med henne från Essunga, men egentligen var väl politikern alldeles rätt ute. Frågan är vem som skulle hjälpa henne till detta, när hon uppenbarligen inte klarade det själv?

Orden plan och planering var grunden för Elaines process mot Essunga kommun. I handlingarna började orden dyka upp först på 2000-talet, när Elaine varit ett ärende för Socialtjänsten i Essunga i över ett decennium. Men ett förslag till plan som professor Månsson hjälpte Elaine att upprätta blev till slut

bara några nya pengainsatser. Inga mål, inga tankar om rehabilitering syns i kommunens papper, ingen plan för hur hon ska lära sig leva ett ordnat liv med den minimala inkomst som enligt normen ska räcka.

Ändå fanns kunskapen, åtminstone mot slutet. 1998 konstaterade Försäkringskassans läkare att man måste utreda Elaines "funktionsnivå" innan man tar ställning till om en åtgärd kan ge önskad utdelning. I sitt kritiska yttrande 2001 skrev länsstyrelsen att kommunen tillsammans med Elaine borde ha upprättat en arbetsplan som var både långsiktig och omfattade annat stöd än ekonomiskt bistånd. 2002 skrev kommunens egen utredare i ärendet att socialtjänsten inte borde fortsätta att utge bistånd där det inte fanns förankring i behandlande syfte. 2003 konstaterade socialförvaltningen i Essunga i en egen kvalitetsutredning att det i arbetet saknades både arbetsplaner med individanpassade mål och uppföljningar av insatserna.

Socialchefen sa själv till mig i en tv-intervju 2008 att kommunen varit "för snäll", att han velat att de haft större struktur.

Ett krav på samplanering mellan kommun och landsting förs i år in i Socialtjänstlagens Kap 2, § 7. Men ända sedan 1982 har uppfattningen varit att socialtjänsten inte ska pytsa ut allmosor utan att utforma en plan tillsammans med klienten. Det sade professor Månsson i tingsrätten. Den uppfattningen är vad hela historien handlar om.

Låt oss betrakta några av de fina orden i Socialtjänstlagen (mina sammanfattningar av relevant innehåll):

Kap1, § 1: Socialtjänsten skall främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, aktiva deltagande i samhällslivet och inriktas på att frigöra och utveckla de egna resurserna.

En högtidlig portalparagraf! Var fanns det frigörande och

utvecklande perspektivet i Essungas mångåriga behandling av Elaine?

Kap 2, § 2: Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd som de behöver.

Kommunen tog i tingsrätten fasta på paragrafens andra stycke – deras yttersta ansvar inskränker inte det ansvar som vilar på andra huvudmän. Psykvård, försäkringskassa och arbetsförmedling skulle gjort sitt var försvaret. Men nyckelfrågan, som rätten inte diskuterar, är vem som ska driva på när kommunen ser ett behov och andra huvudmän inte är aktivt uppsökande? Vem ska se hela människan?

”Det står att myndigheter ska samverka, och det blir billigare” säger Elaine. ”Det har kostat kommunen massor av pengar men insatserna har varit kontraproduktiva” menar professor Månsson. Jag har själv säkert gjort dussinet tv-inslag om vad det kostar när myndigheter inte samverkar. Det som vi tre vet, det vet förstås kommunen också – åtminstone teoretiskt.

Kap 3, § 5: Insatserna skall utformas och genomföras tillsammans med den enskilde och vid behov i samverkan med andra...

– Vi har försökt samverka med Elaine och göra en plan men det går inte när motparten vill mycket mer än vi vill, sa socialchefen i tv-intervjun 2008.

Nej, att se bortom kraven och stötta hennes vilja att förbättra sitt liv är säkert inte lätt. Professor Månsson menar att saken rör hur samhället behandlar människor som är ”a pain in the ass” och att kommunen inte får lov att reagera som ett sårat barn.

Kap 3, § 7: Socialnämnden skall arbeta för att förebygga och motverka missbruk.

Kap 5, § 9: Socialnämnden skall aktivt sörja för att missbrukaren får den hjälp och vård som behövs för att komma

ifrån missbruket. Detta ska planeras i samförstånd med den enskilde och man ska noga bevaka att planen fullföljs.

Tja, Elaine hävdar ju att det var kommunens oprofessionella bemötande som ledde henne såväl in i missbruket av shopping som alkohol. Må så vara att det kan diskuteras, men kommunen vet mycket väl att Elaine dricker mer öl än som är hälsosamt. Någon aktivitet för att hjälpa henne ur missbruket har inte syns till. När hon slutade kontakta kommunen var tydligen deras bekymmer över.

Kap 11, § 1: Socialnämnden skall utan dröjsmål utreda vad de fått kännedom om och som kan föranleda någon åtgärd.

I juni 1990 fick kommunen veta att en före detta missbrukare hade flyttat in och att hon behövde hjälp. Ingen utredning, inte ens ett telefonsamtal till den förra kommunen, vidtogs. Och vice ordföranden i Socialnämnden som tyckte att Elaine borde skaffa sig ett jobb, såg hon till att hennes tjänsteman började jobba för det? Tydligen inte, eftersom det inte syns spår av några initiativ från kommunen i handlingarna. Essunga har försvarat sig med att Elaine inte ansökte tillräckligt tydligt om behandlingshem utan att hon hela tiden bad om pengar.

– Jag har inte vetat själv vilka adekvata insatser jag hade behövt, säger Elaine. Jag vill inte vara beroende av myndigheterna, men jag har ingen annan att vända mig till.

Vad hade hänt om socialen betalat den där första elräkningen?

Det kunde väl inte ha blivit sämre än det resultat vi nu ser. Men som enskild åtgärd hade det knappast räckt för att få en rotlös, själsligt trasig människa att finna fäste i tillvaron och blomma. Det hade krävt både plan, uthållighet och fantasi. Elaine stämde en kommun, men saken gäller hela samhället. I ärlighetens namn var det inte mycket till plan socialförvaltningen i Kortedala hade heller, när hennes skulder sanerats och hon ville flytta till landet. Ingen plan och ingen uppföljning verkar ha funnits för alla insatserna

under hennes barndom.

Vi journalister har ett bekvämt ord för att avfärda dem som har så här besvärliga historier. Vi kallar dem rättshaverister och avvisar dem oftast lika enkelt som socialtjänsten i Essunga. Enligt deras räknesnurra hade hon för mycket inkomst för att passa in i normerna. I medias sätt att räkna har hon för många komplicerade detaljer och för mycket ilska mot Myndighetssverige för att passa in i nyhetsflödet.

För hon en strid mot väderkvarnar? Nej. Det är en (kanske hopplös) strid mot Överheten. Men det finns tusentals människor som Elaine, trasiga, svårjobbade människor som ber om samhällets hjälp. Det är dem hon strider för, anser hon själv. I tingsrätten skymdes det viktiga av en fråga om skadestånd. Elaines mål handlar inte om några kronor i skadestånd till henne för dålig myndighetsutövning. Det handlar om hjälpsökande människor och om vad samhället gör av miljarder och åter miljarder av våra skattepengar.

Vi säger att Sverige inte har fattigvård. Att Socialtjänstlagen verkligen syftar till att upprätta och hjälpa till ett självständigt och värdigt liv. Är det så – i verkligheten eller bara i granna lagskrivningar?

jorgen.knudtzon[at]hotmail.com

Jörgen Knudtzon

Elaine har överklagat domen.

Läs vidare

www.inteloser.blogg.se Elaines blogg